

Perspektívy začlenenia Albánska ako plnohodnotného člena do EÚ¹

Ľubica Zubaľová²

Perspectives of Accession of Albania as a Full Member to EU

Abstract

Albania participates in stabilization and association process in western Balkan region and was granted candidate status in 2014. Even although Albania made big progress over the past years, it is still a long journey before accessing the EU. The paper evaluate, based on analysis of basic macroeconomic indicators and participation in international trade, preparedness of Albania for EU accession. Albania is facing to various serious problems including low GDP per capita, low domestic demand, large grey economy, high public debt, government budget deficit, corruption, insufficient infrastructure including energetic, high long-term unemployment, high export of raw materials with minimum added value and others.

Key words

Enlargement, EU, candidate for accession to EU, EU enlargement

JEL Classification: F15, F19

Úvod

Po ukončení konfliktu na Balkáne začala EÚ v roku 1999 stabilizačný a asociačný proces, ktorého cieľom bola postupná obnova vojnou zničených hospodárstiev, podpora domácich reforiem, rozvoj vzájomnej spolupráce krajín Balkánu a EÚ a priradenie krajín Balkánu k EÚ ako plnohodnotných členov. Postupne vstúpilo do EÚ Slovinsko a Chorvátsko a medzi kandidátske krajiny boli zaradené Srbsko, Čierna Hora, Macedónsko a Albánsko. Stabilizačný a asociačný proces je považovaný za zatiaľ najúčinnnejší nástroj EÚ v regióne, v rámci ktorého EÚ využíva tri nástroje: autonómne opatrenia, stabilizačné a asociačné dohody a finančnú pomoc.

V roku 2003 sa vyjadril Romano Prodi, že bez Balkánu by nebola EÚ kompletná, čo bolo povzbudením pre krajiny začlenené do asociačného a stabilizačného procesu. Problematika regiónu ostáva naďalej veľmi aktuálna aj z dôvodov opätovnej bezpečnostnej nestability a vnútro politickej krízy v Macedónsku, kde sa ozbrojené skupiny snažia vytvoriť tzv. Veľké Albánsko, ktoré by pozostávalo z Macedónska, Kosova a Albánska. Nepokoje v Macedónsku môžu ohroziť stabilitu celého regiónu.

¹ Príspevok je súčasťou vedeckého výskumu v rámci projektu VEGA č. 1/0391/13 2013-2015 *Význam tretích krajín pre strategické rozvojové zámery EÚ v pokrizovom období (s implikáciami pre slovenskú ekonomiku)*

² Ing. Ľubica Zubaľová, PhD.; Ekonomická univerzita v Bratislave, Obchodná fakulta, Katedra medzinárodného obchodu, Dolnozemska cesta 1, 852 35 Bratislava; E-mail: lubica.zubalova@euba.com

Albánsko je súčasťou stabilizačného a asociačného procesu na Balkáne, v roku 2006 podpísalo s EÚ asociačnú a stabilizačnú dohodu, v roku 2009 požiadalo formálne o členstvo v EÚ a od leta 2014 je kandidátskou krajinou EÚ. Zvláštnosťou Albánska je aj skutočnosť, že na jeho území tradične žijú vyznávači troch náboženstiev: islamu (prevažujúce vyznanie – následok otomanskej nadvlády), katolícki kresťania a pravoslávni kresťania.

Albánsko patrí medzi najchudobnejšie krajiny Európy, dlhodobo bolo uzatvorenou krajinou s limitovaným množstvom obchodných partnerov. V poslednom desaťročí došlo k výraznej liberalizácii zahraničného obchodu a k reformám, ktoré boli súčasťou stabilizačného a asociačného procesu a mali by viesť k podpore podnikateľského prostredia a zvýšeniu konkurencieschopnosti.

Príspevok analyzuje pripravenosť Albánska na vstup do EÚ a hodnotí perspektívy začlenenia ako plnohodnotného člena do EÚ z hľadiska konkurencieschopnosti hospodárstva a začlenenia do medzinárodnej del'by práce.

1 Metodika práce

Cieľom príspevku je na základe analýzy základných makroekonomických ukazovateľov a zapojenia do medzinárodnej del'by práce vyhodnotiť pripravenosť Albánska na vstup do EÚ. Medzi čiastkové ciele boli zahrnuté:

- analýza teórie rozširovania EÚ,
- analýza plnenia prístupových podmienok vyplývajúcich z asociačnej dohody.

Pri skúmaní problematiky a spracovaní vedeckého článku boli použité tieto metódy:

- analýza a syntéza základných makroekonomických ukazovateľov, analýza stavu hospodárstva a jeho jednotlivých odvetví,
- komparácia makroekonomických údajov v časovom rade,
- analýza zahraničnoobchodnej výmeny, jej komoditnej a teritoriálnej štruktúry.
- abstrahovanie údajov relevantných pre výskum v prípade štúdií hodnotiacich správ Európskej komisie,
- zo zistených údajov a skutočností bol vydedukovaný záver.

Pri spracovávaní problematiky boli použité sekundárne údaje z oficiálnych stránok EÚ, Medzinárodného menového fondu, Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí SR, učebníc, článkov a vedeckých článkov.

2 Výsledky a diskusia

2.1 Teoretické východiská

Albánsko patrilo a naďalej patrí medzi najchudobnejšie krajiny Európy napriek tomu, že v poslednom desaťročí došlo k výraznej liberalizácii zahraničného obchodu

a k reformám, ktoré by mali viesť k podpore podnikateľského prostredia a zvýšeniu konkurencieschopnosti.

Politika rozširovania (prístupovania nových členských krajín) podľa Lowiho T. (1972) pôsobí na inštitucionálnu štruktúru EÚ a zmeny v riadení politik, čo vyplýva z väčšieho počtu účastníkov a ich rozmanitosti a redistribúcií fondov, čo robí rozširovanie kontroverzným. Na druhej strane však rozširuje spoločný trh a môže zvýšiť efektívnosť spoločných politik (Wallace, Pollac, & Young, 2010). Podľa Vintera integrácia odstraňuje diskrimináciu zahraničného obchodu a služieb v rámci obchodných stykov členských krajín (Kittová a kol., 2014)

Rozširovanie zároveň patrí medzi najefektívnejšie nástroje zahraničnej politiky EÚ v procese predchádzania konfliktov, zabezpečenia mieru a stability, zvyšovania hospodárskeho rastu nových členských štátov, ale aj EÚ ako celku. Podľa Rímskych zmlúv, ktoré vstúpili do platnosti v roku 1958, môže o vstup do EÚ požiadať ktorákoľvek európska krajina, proces prístupovania v nich však nebol špecifikovaný. Od roku 1978 sa požaduje od kandidátskej krajiny dodržiavanie zásad demokracie a súhlas Európskeho parlamentu, od roku 1992 akceptácia legislatívy Európskych spoločenstiev. V roku 1993 boli schválené tzv. Kodanské kritériá, ktoré vyžadovali splnenie (europskaunia.sk, 2015):

- politických kritérií (stabilné inštitúcie garantujúce demokraciu, ochranu ľudských práv a práv menšín a princípy právneho štátu),
- ekonomických kritérií (fungujúca trhová ekonomika a konkurencieschopnosť),
- a schopnosť implementovať *acquis commutaire*.

Po páde komunistických režimov vo východnej a strednej Európe riešila EÚ otázku, či umožniť prístupenie krajín z tohto regiónu a akou formou. Proces rozširovania v tejto etape pozostával z asociačného procesu, ktorý sa začal podpisom asociačnej dohody s predvstupovými podmienkami, udelením statusu kandidátskej krajiny a finálne prístupovými rokovaniami a vstupom do EÚ.

Zatiaľ sa uskutočnilo rozširovanie v šiestich kolách a počet členov vzrástol z pôvodných 6 na 28. Poslednou prijatou krajinou bolo Chorvátsko.

Albánsko patrí pod stabilizačný a asociačný proces na západnom Balkáne, ktorý začala Európska únia v roku 1999. Jeho cieľom bolo z krátkodobého hľadiska zabezpečiť udržanie mieru v regióne, obnovu zničenej infraštruktúry a inštitúcií, znovunastolenie práva a poriadku a postupné približovanie legislatívy krajín západného Balkánu s *acquis* EÚ. Strednodobým cieľom bolo udelenie statusu kandidátskej krajiny a členstvo v EÚ. Tento cieľ vyplýval zo záverov samitu v Solúne (2003), ktoré garantujú, že každá balkánska krajina, ktorá splní podmienku vstupu do EÚ, získa plnoprávne členstvo. Členmi EÚ sa zatiaľ stali Slovinsko a Chorvátsko, status kandidátskej krajiny získali Bývalá juhoslovanská republika Macedónsko, Čierna Hora, Srbsko a Albánsko.

Zahraničnoobchodnú politiku v procese stabilizácie a asociácie uplatňovala EÚ zavedením autonómnych preferencií (2000), podpisom asociačných a stabilizačných dohôd, podporou regionálnej spolupráce krajín v rámci Stredoeurópskej dohody o voľnom obchode CEFTA a podporou vstupu krajín regiónu do WTO. V rámci procesu mohli krajiny v prístupovom období čerpať z nástroja predvstupovej pomoci IPA, Albánsko získalo na obdobie rokov 2007 – 2013 v rámci IPA 594 mil. eur, na obdobie ro-

kov 2014 – 2020 v rámci IPA II spolu 649,4 mil. eur, ktoré boli určené na (Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí, 2014):

- demokraciu a správu verejných záležitostí 223,5 mil. eur,
- právny poriadok a základné práva 97 mil. eur,
- socioekonomický a regionálny rozvoj 168 mil. eur,
- vzdelanie, zamestnanosť a sociálnu sféru 69 mil. eur,
- poľnohospodárstvo a rozvoj poľnohospodárstva 92 mil. eur.

Proces stabilizácie a asociácie má veľký význam aj z bezpečnostného hľadiska. Balkán ostáva oblasťou s rizikom nestability, nielen pre usporiadaniu Bosny a Hercegoviny či štátoprávnym ambíciám Kosova, ale aj ambíciám smerujúcim k vzniku tzv. Veľkého Albánska. Vznik Veľkého Albánska oficiálne prerokovali premiér Albánska Edi Rama s kosovským ministrom zahraničných vecí Hashimom Thacim na stretnutí v apríli 2015. Zhodli sa, že proces zjednocovania Albáncov, ktorý podporovalo v roku 2010 celkovo 62 % etnických Albáncov v Albánsku, 81 % kosovských Albáncov a 52 % macedónskych Albáncov, prebehne ako proces prirodzený, t. j. začlenením krajín do EÚ alebo mimo kontroly EÚ (euroobserver, 2015). Do Veľkého Albánska by patrili Albánsko a Kosovo, časť Macedónska, Čiernej Hory a Srbska.

2.2 Hospodárstvo Albánska

Po druhej svetovej vojne sa Albánsko vydalo na cestu budovania socialistického zriadenia s orientáciou na Sovietsky zväz, neskôr na Čínu. Snažilo sa o hospodársku samostatnosť, čo viedlo k izolácii krajiny a rastúcej chudobe. Albánsko sa zaradvalo medzi najchudobnejšie krajiny regiónu a aj keď sa snaží o reformy, stále patrí medzi menej rozvinuté krajiny. V roku 1992 sa uskutočnili prvé slobodné voľby, ktoré zavřili pád komunistického zriadenia.

Tab. 1 Vývoj základných ukazovateľov (1999 – 2015)

	1999	2003	2010	2012	2013	2014	2015
HDP rast v %	10,1	5,8	3,5	1,1	0,4	2,1	3,3
HDP mld. USD	3,430	5,743	11,705	12,167	12,724	13,591	14,520
HDP per capita USD	1 106,5	1 449	4 077,9	4 321,0	4 564,5	4 899,9	5 261,3
Investície % HDP	20,8	25,4	28,9	24,3	22,9	24,9	25,6
Nezamestnanosť v %	18,4	15	14	13,4	15,6	14	13,5

Zdroj: MMF, 2015. Retrieved 30.1.2015 from

http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2014/02/weodata/weorept.aspx?pr.x=79&pr.y=10&sy=1999&ey=2015&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=.&br=1&c=914&s=NGDP_RPCH%2CNGDPD%2CNGDPDPC%2CNI_D_NGDP%2CLUR%2CLP&grp=0&a=

Údaje kurzívou sú odhady MMF – roky 2013 – 2015

Počet obyvateľov v roku 2015 poklesol odhadom na 2,8 mil., v roku 1999 žilo v Albánsku 3,1 mil. osôb, jej územie opustila za posledných 25 rokov štvrtina populácie. V roku 2002 takmer pätina Albáncov žila z menej ako 1,2 eura na deň a hospodárstvo držali nad vodou príjmy z repatriácie miezd, ktoré dosahovali, až do roku 2008 1 mil. USD, t. j. 12 – 15 % HDP (indexmundi, 2014). Svetová banka zaraduje Albánsko medzi krajiny so strednými príjmami, ale naďalej patrí medzi najchudobnejšie v Európe. Väčšinu obyvateľov tvoria moslimovia, kresťanov je do 20 %.

V roku 2014 dosahoval *HDP na obyvateľa* 4 899 USD, *celkový HDP* 13,591 mld. USD. Rast HDP bol pred krízou hodnotený pozitívne, dosahoval zaujímavé tempá a prispel k redukcii chudoby medzi rokmi 2002 – 2008 o polovicu na 12,4 %. Na minimum klesol prírastok HDP v období krízy a v roku 2012 vzrástla chudoba na 14,3 %. Prognózy predpokladajú rast HDP v roku 2015 o 3,3 %. Spomalenie rastu HDP je spôsobené slabým domácim dopytom (The World Bank, 2015). Celkovo rastie *podiel investícií na HDP* a v roku 2015 by mal predstavovať 25,9 %, objem PZI je však najnižší v regióne (1,2 mld. USD). Väčšina PZI smerovala do rozvoja ťažby ropy a zemného plynu (215 Index of Economic Freedom, 2015).

Verejný dlh Albánska je najvyšší v regióne a dosahuje 70 % (Ministerstvo zahraničných vecí Slovenskej republiky, 2014).

Nezamestnanosť mala, podľa údajov MMF v tabuľke 1 klesajúcu tendenciu až do roku 2012, v roku 2013 začala opäť, vplyvom krízy, stúpať a údaje na rok 2015 predpokladajú jej mierny pokles na 13,5 %. Nezamestnanosť mládeže sa pohybuje okolo 26,9 % (The World Bank, 2015).

Albánsko má náleziská ropy (spolu 436 mil. ton), zemného plynu (13,76 mld. m³), prírodného asfaltu, hnedého uhlia (18 mil. ton), chrómu (57 mil. ton), medi (70 mil. ton), niklu (111 mil. ton), železa, bauxitu a soli. Z *priemyselných odvetví* sú najvýznamnejšie textilný a odevný (ktoré jediné sú z hľadiska medzinárodného obchodu konkurencieschopné), potravinársky priemysel a energetika. Väčšina albánskych podnikov je privatizovaná, štát kontroluje hlavne energetiku. Energetika a infraštruktúra je, podľa štandardov EÚ, málo rozvinutá. Väčšina elektrickej energie (84 % elektrární je vodných) sa vyrába z vodnej energie, Albánsko však nie je schopné pokryť svoje potreby a elektrickú energiu musí dovážať, hlavne v obdobiach s nízkymi zrážkami. Prenosová a distribučná sieť je v zlom stave a spôsobuje 50 % straty. Produktivita práce v priemysle je, v porovnaní s EÚ, na nízkej úrovni (Ministerstvo zahraničných vecí Slovenskej republiky, 2014).

Významný podiel HDP, 20 %, vytvára *poľnohospodárstvo*, ktoré napriek tomu, že vzrástla zamestnanosť aj v iných sektoroch takmer dvojnásobne, stále zamestnáva takmer polovicu pracovnej sily. Je aj významným exportným artiklom. Limitom pre ďalší rozvoj poľnohospodárstva zostáva zlá infraštruktúra, pozemková rozdrobenosť, nevyjasnené majetkové práva, nedostatok moderných technológií, prevaha malých fariem, malá možnosť získať granty a pôžičky a pod. (Ministerstvo zahraničných vecí Slovenskej republiky, 2014).

Väčšina HDP je tvorená súkromným sektorom (80 %), ktorý zamestnáva 82 % pracovnej sily Albánska. V rukách štátu ostáva naďalej veľká časť energetiky, ťažby ropy, telekomunikácií a poisťovníctva. Väčšina bankového sektoru je vlastnená zahraničnými investormi (eu.europa.eu, 2014).

Podnikateľské prostredie možno hodnotiť ako neefektívne, získanie povolenia na podnikanie môže trvať 200 dní. Pretrvávajú práca načierno. Vláda kontroluje ceny a poskytuje dotácie na poľnohospodársku produkciu, elektrickú energiu, vodu a železničnú dopravu (2015 Index of Economic Freedom, 2015).

Podľa Garofoliho G. (2014) možno hospodársky rast Albánska dosiahnuť orientáciou na investície, rastom produktivity, znižovaním importu a podporou exportu.

2.3 Zahranický obchod

V 90. rokoch sa v zahraničnom obchode orientovalo Albánsko na socialistické štáty, s ktorými uskutočňovalo 90 % svojej výmeny, z toho polovicu so Sovietskym zväzom. V roku 1961 so Sovietskym zväzom uskutočnilo 54 % zahraničnoobchodnej výmeny, s Čínou 7 %, do roku 1964 zastavila obchodovanie so ZSSR a obchod s Čínou vzrástol na 55 %. V 70. rokoch prestalo obchodovať aj s Čínou, obchodnú spoluprácu obnovili až v roku 1983 (nationsencyclopedia.com, 2015). O skutočnej obchodnej liberalizácii možno hovoriť až od roku 1991, keď nárast dovozu vyplýval z nedostatku väčšiny tovarov na území štátu a bol umožnený medzinárodnou rozvojovou pomocou a remitenciami zo zahraničia. Do roku 2020 došlo k dvojnásobnému vzrastu zahraničného obchodu, nie však produkcie, čo viedlo k narastaniu pasívnej obchodnej bilancie (Garofoli & Angeli, 2014).

Ak by sme porovnali obchodnú otvorenosť ekonomiky (import + export / HDP) v roku 1993 so súčasnosťou, je badateľná evidentná zmena. Kým v roku 1993 dosahoval tento ukazovateľ 26,6 %, v roku 2013 bol 57,7 %. Podiel exportu na HDP síce narastá avšak naďalej dosahuje nízke hodnoty, v roku 1993 bol 0,05 %, v roku 2013 bol 0,19 %. Ak by sme sledovali vývoj indexu komparatívnych výhod (RSA, tzv. Ballasa index) v porovnaní s EÚ, Albánsko nedosahuje ani v jednom exportnom odvetví hodnotu 1 a viac, t. j. ani v jednom odvetví (dokonca ani v odvetví textilnom, v ktorom ako v jedinom dosahuje aktívnu obchodnú bilanciu) nie je dostatočne konkurencieschopné oproti krajinám EÚ. Dôvodom nízkych hodnôt indexu je najmä malý objem exportu oproti iným krajinám (Garofoli & Angeli, 2014).

Väčšina producentov nedokáže čeliť konkurencii z EÚ z dôvodov neadekvátnej úrovne výrobných kapacít, nedostatočnej kvality finálneho produktu, nedostatku manažérskych kapacít a schopností umiestniť tovar, či už na európskom, alebo svetovom trhu. Albánski dodávatelia sú len subdodávateľmi medzinárodných korporácií a dodávajú produkty s nízkou pridanou hodnotou. Export sťažuje aj nedostatočná infraštruktúra, neadekvátne a zbytočné colné procedúry a nedostatočná propagácia albánskej produkcie v zahraničí.

Vývoj dovozu tovaru a služieb mal od roku 2010 takmer vyrovnanú úroveň s výraznejším nárastom v roku 2011. Vývoz má rastúcu tendenciu, ako aj celkový podiel zahraničného obchodu na HDP. Podrobnejšie číselné údaje o vývoji zahraničného obchodu, podielu zahraničného obchodu na tvorbe HDP a prílive priamych zahraničných investícií (PZI) zachytáva tabuľka 2.

Tab. 2 Zahranický obchod a PZI (2010 – 2014)

	2010	2011	2012	2013	2014
Dovoz tovarov a služieb v mil. USD	6 324	7 315	6 404	6 834	7509
Vývoz tovarov a služieb v mil. USD	3 869	4384	4108	4 530	4861
Zahranický obchod % HDP	48,89	56,99	55,49	55,8	57,27
PZI inflow mil. USD	1 089	1 049	920	1 254	1161

Zdroj Glogal Edge 2015, Michigan State University. *Albania, economy*. Retrieved 30.1.2014 from <http://globoledge.msu.edu/countries/albania/economy>

V *komoditnej štruktúre* pri dovoze prevažujú stroje a zariadenia, potraviny, textil a chemikálie, vo vývoze dominujú textil, obuv, asfalt, kovy a kovové rudy, ropa, tabak

a zelenina a ovocie. Vo vývoze do EÚ tvoria 83 % nerasty (40 %), textil a obuv (28 %), stavebné materiály a kovy (15 %) (eu.europa.eu, 2014). Perspektívnym do budúcnosti sa javí sektor poľnohospodársky, ktorý síce predstavuje len asi 6 až 7 % exportu, avšak má veľký potenciál rastu.

Obchodný deficit dosiahol v roku 2014 celkovo 282 mil. USD (Globaltimes, 2015). Obchodná bilancia je negatívna takmer v každej tovarovej skupine, okrem textilu a odevov, ropy, nerastných surovínach a dekoračných kameňoch. Albánsko vyváža ropu, ale dováža spracované produkty z ropy, t. j. tovary s pridanou hodnotou.

V *teritoriálnej štruktúre* v roku 2014 patrili medzi najdôležitejších partnerov Taliansko 35,9 %, Turecko 7 % a Grécko 4,4 %. Celkovo 85 % vývozu smeruje do EÚ. Z EÚ importuje 64 % tovarov (Globaltimes, 2015).

Celkový obchod Albánska s EÚ dosahoval 3 716 mil. EUR, vývoz Albánska bol 1 246 mil. EUR, dovoz 2 471 mil. EUR. Celkovo 28 % objemu exportu predstavovali ropa a ropné produkty, ostatné položky tvorili najmä odevy a obuv a potraviny. V importe prevažovali spracované ropné produkty 10 %, lieky, automobily, cigarety, kože a iný spotrebný tovar (European Commission, 2015).

Zahraničný obchod zaznamenal v roku 2014 deficit vo výške 18 % HDP, čo je dané tým, že krajina exportuje suroviny a tovary bez väčšej pridanej hodnoty a musí dovážať väčšinu spotrebného tovaru. Pozitívny vývoj má vývoz služieb (Coface, 2015). Potenciálni exportéri čelia viacerým problémom:

- s nedostatok kvalifikovaných pracovníkov pre výskum zahraničných trhov a hľadanie nových odberateľov,
- výroba tovarov podľa západoeurópskych štandardov,
- výmenné kurzy,
- certifikácie a normy,
- dopravné vzdialenosti.

Potenciál na zvýšenie exportu má poľnohospodárstvo, cestovný ruch a ťažobné odvetvia, ktoré sú schopné využiť výhodu lacnej pracovnej sily, blízkosť európskeho trhu, no vláda sa nemôže orientovať iba na proexportnú politiku, ale aj na politiku zvýšenia produkcie, keďže pri zvýšenom exporte by produkcia nepokrývala domáci dopyt. Podpora by mala odstrániť neefektívnosť vyplývajúcu z malého rozsahu, zastaranej technológie, nedostatku investícií a nedostatku marketingových a riadiacich zručností.

Tarifné zaťaženie je priemerne 1,1 %. Vláda podporuje prílev PZI, no obmedzuje vlastníctvo poľnohospodárskej pôdy (2015 Index of Economic Freedom, 2015).

2.4 Konkurencieschopnosť

Podľa World Economic Forum (WEF) dosahuje Albánsko v Global Competitiveness Index 97 pozíciu zo 144 sledovaných štátov (so zhoršujúcou sa tendenciou) a v hodnotení od 1 – 7 získala 3,8 bodu. Medzi najproblematickejšie faktory patrí korupcia, prístup k financovaniu (dostupnosť finančných služieb, prístup k pôžičkám), vládna byrokracia, dane, slabá pracovná morálka, neadekvátne vzdelaná pracovná sila, kriminalita, infraštruktúra (najhoršie je na tom kvalita železničnej dopravy, prístavov, dodávok elektrickej energie, nízky počet pevných telefónnych liniek), daňová regulácia,

politická nestabilita, vlastnícke práva, ochrana duševného vlastníctva. Nízko je ohodnotená dôvera obyvateľstva voči politikom.

V oblasti efektivity trhu s tovarmi je pozitívne hodnotený nízky počet dní a procedúr potrebných na začatie podnikania a nízke colné tarify, naopak, negatívne bola ohodnotená prevaha zahraničného vlastníctva podnikov, vysoké netarifné bariéry a colné procedúry. Dodávky domácich producentov – ich kvalita aj kvantita – je na spodných miestach (World Economic Forum, 2015).

Svetová Banka zaraduje Albánsko v Doing Business Report na 97. miesto (prepad o 35 miest v porovnaní s predchádzajúcim rokom) zo 189 sledovaných krajín. K najväčšiemu prepadu došlo najmä vo vybavovaní stavebných povolení. Takmer vo všetkých sledovaných položkách došlo k zhoršeniu situácie, iba v ochrane minoritných investorov došlo k zlepšeniu a zjednodušilo sa aj cezhraničné obchodovanie, a to zavedením elektronického systému kontroly rizík (Doing Business, 2015).

Podľa IMF sú pre naštartovanie hospodárstva nutné reformy:

- zlepšenie podnikateľského prostredia, ktoré je kľúčové pre prilákanie PZI,
- reformy energetického odvetvia,
- posilnenie vlastníckych práv, čo je nevyhnutné pre zníženie rizikovosti v oblasti investovania.

2.5 Členstvo v EÚ a plnenie ekonomických prístupových kritérií

Albánsko podpísalo asociačnú dohodu s EÚ v roku 2006 a v tomto roku vstúpila do platnosti aj dočasná dohoda. Od roku 2007 začalo čerpať finančné prostriedky z nástroja predvstupovej pomoci IPA. Riadna asociačná dohoda vstúpila do platnosti v roku 2009. V roku 2009 Albánsko oficiálne požiadalo o členstvo v EÚ. Štatút kandidáta na vstup do EÚ získalo v roku 2014 s podmienkou, že uskutoční reformy súdnictva a v oblasti vymáhateľnosti práva, ktoré majú byť dôležitým krokom v boji s korupciou a organizovaným zločinom (obchod s ľuďmi, pranie špinavých peňazí, falšovanie dokumentov a pod.). Od roku 2010 majú občania Albánska bezvízový styk s EÚ.

Ďalšia časť sa zameriava na plnenie predvstupových kritérií hlavne z oblasti hospodárskej, kde sa predpokladá existencia trhového mechanizmu. Albánsko dosiahlo v hospodárskych reformách citelný pokrok, no napriek tomu čelí problémom s verejným dlhom. Deficit bežného účtu odráža problémy s nízkou konkurencieschopnosťou a úzkou výrobnou základňou. Ako už bolo spomínané v časti 2.1 rast HDP sa spomalil, a to hlavne v dôsledku nízkeho domáceho dopytu a problémom pri získavaní bankových pôžičiek. HDP na osobu predstavuje stále iba 30 % priemeru EÚ. Z externých faktorov v roku 2013 negatívne vplývali na hospodárstvo krajiny pokles v službách, hlavne v cestovnom ruchu, pokles v príjmoch z remitencií o 26 %. Naopak pozitívom bol nárast príjmov z exportu ropy a elektrickej energie, kde produkcia vzrástla vďaka dostatku vody. Deficit štátneho rozpočtu 4,8 % HDP v roku 2013 bol spôsobený hlavne nízkymi príjmami z výberu priamych daní a vysokými výdavkami na voľby. Deficit štátneho rozpočtu mal priamy vplyv na nárast verejného dlhu na 70,5 %. V oblasti adaptácie legislatívy s acquis konštatovala Európska komisia v správe pokrok v oblasti voľného pohybu tovarov a služieb a v oblasti zrovnoprávnenia pracovnej sily z EÚ na albánskom pracovnom trhu. Údaje o nezamestnanosti vykazujú mierne klesajúci trend (tabuľka 1). Zmeny nastali v zjednodušení najímania pracovníkov a pracov-

nej zmluvy. Obavy vzbudzuje dlhodobá nezamestnanosť (72,8 % celkovej nezamestnanosti), rozdiely v zamestnaní pohlaví a vysoká neformálna zamestnanosť v sivej ekonomike, ktorá vytvára asi 40 % pracovných miest v hospodárstve mimo poľnohospodárstva a spôsobuje nedostatočný výber daní a tým znížené príjmy do štátneho rozpočtu.

V oblasti voľného pohybu kapitálu je Albánsko ešte len v začiatkoch. Len malý pokrok dosiahlo v oblasti ochrany autorských práv. V oblasti poľnohospodárstva ešte vláda neprijala stratégiu vývoja pre roky 2014 – 2020. Chýba register fariem. Nie je vypracovaná ani stratégia rozvoja energetiky, plán na zavedenie obnoviteľných zdrojov energie, ktoré by mali tvoriť 38 % ako aj dlhodobá stratégia využitia jadrovej energie a ochrany pred žiarením (eu.europa.eu, 2014).

Produktivita práce je, v porovnaní s krajinami EÚ, na nízkej úrovni a domáca produkcia nie je schopná pokrývať ani domáci dopyt. Výrobné náklady, aj v prípade potravín, sú vyššie ako ceny dovážaných produktov v supermarketoch. Domáca produkcia nemá vybudovaný branding, značky, ktoré by prilákali domáceho aj zahraničného klienta. Albánsko patrí medzi krajiny s najväčšou korupciou v Európe. Albánska vláda prijala antikorupčný plán na roky 2011 – 2013 a ústavné zmeny, ktoré obmedzili imunitu sudov a vládnych predstaviteľov. Výsledky protikorupčných opatrení sú však zatiaľ minimálne (Business Anti-Corruption Portal, 2014).

V súvislosti so vstupom Albánska do EÚ sa skloňuje aj otázka kultúrnej a náboženskej odlišnosti Albáncov, vzhľadom na to, že väčšina obyvateľov sa hlási k islamu. Európske obyvateľstvo tradične odmieta vstup moslimských krajín do EÚ (Turecko), ale z hľadiska absolútneho množstva moslimov v krajine by táto „odlišnosť“ nemala byť prekážkou vstupu. V Albánsku žije cca 2,5 milióny moslimov, čo nie je taký veľký počet, keďže už dnes žije vo Francúzsku okolo 6 miliónov moslimov a v Nemecku 3 milióny (Bogdani & Loughlin, 2009). Albánsko, na rozdiel od tradične islamských štátov, je sekulárny štát a islam sa neprejavuje v tradičných formách (napr. v oblečení), nestretávame sa tu s islamským fundamentalizmom a obyvateľstvo je prozápadné a proeurópske. Navyše je geograficky ohraničené Talianskom a Gréckom, ktoré sú členmi EÚ, a nepredstavuje teda bezpečnostnú hrozbu.

Albánsko získalo status kandidátskej krajiny za podmienky, že presadí právne zmeny a posilní vymáhateľnosť práva, bude efektívnejšie riešiť korupciu, organizovaný zločin, pranie špinavých peňazí a pod.

Záver

Albánsko získalo v roku 2014 status kandidátskej krajiny na základe pokrokov, ktoré dosiahlo v plnení ekonomických, politických kritérií, ako aj k približovaniu legislatívy krajiny s *acquis* EÚ. Albánsko uskutočnilo mnoho reforiem, ktoré mali pozitívny vplyv na podnikateľské prostredie, voľný pohyb tovarov a služieb či fungovanie inštitúcií, čo je pozitívnym signálom nielen pre medzinárodné spoločenstvo, ale aj pre vysídlenecov, ktorí opustili krajinu pre nedostatok pracovných príležitostí a v súčasnom období sa do Albánska vracajú, čo je významným potenciálnym zdrojom rastu. Pozitívom pre budúci rozvoj hospodárstva krajiny sú náleziská nerastných surovín, ktorých export je zdrojom príjmu, aj keď výhodnejšie by bolo pre krajinu, ak by dokázala ich export

obohatiť o pridanú hodnotu, výhodná poloha s prístupom k Jadranskému a Iónskemu moru a lacná cena práce.

Krajina však naďalej patrí medzi najchudobnejšie krajiny regiónu a medzi jej hlavné riziká a negatíva patrí:

- nízke HDP na obyvateľa dosahujúce iba 30 % priemeru EÚ, čo môže byť motiváciou obyvateľov k emigrácii do vyspelejších krajín,
- vysoký verejný dlh a deficit štátneho rozpočtu,
- nízky domáci dopyt,
- šedá ekonomika, ktorá negatívne ovplyvňuje zdaňovanie a tým aj príjmy do štátneho rozpočtu a nízku účasť v penzijnom systéme,
- pri zahraničnom obchode vysoká závislosť od obchodu, najmä s Talianskom,
- produkcia elektrickej energie závislá od hydroenergií, ktorá vyvoláva potrebu dovozu najmä počas rokov chudobných na zrážky,
- produkcia priemyslu s nízkou pridanou hodnotou, malá produkcia tovarov pre domáci trh,
- vývoz surovín a produkcie s nízkou pridanou hodnotou,
- nedostatočná infraštruktúra vrátane energetickej,
- kriminalita, korupcia a organizovaný zločin,
- zlá vymáhateľnosť práva,
- vysoká dlhodobá nezamestnanosť,
- problémy pri získavaní bankových úverov
- problém podnikateľského prostredia a ochrany autorských práv.

Pokiaľ chce Albánsko uspieť ako plnohodnotný člen EÚ, musí sa zamerať na zefektívnenie výroby, sústrediť sa na produkciu s vyššou pridanou hodnotou, dlhodobú konkurencieschopnosť vývozu, diverzifikáciu exportu a zníženie závislosti na exporte do EÚ a hlavne Talianska (aj keď dlhodobo je zrejмый trend poklesu podielu Talianska na exporte Albánska). Tieto opatrenia by mali viesť k zníženiu deficitu ZO, ktorý je dlhodobo negatívny. Konkurencieschopnosť hospodárstva možno dosiahnuť len zavádzaním reforiem, čo je proces dlhodobý.

Otázna ostáva aj náboženská, kultúrna a sociálna odlišnosť Albánska od súčasných členských štátov, ktorá vyplýva z histórie Albánska: otomanskej nadvlády a prevažujúceho islamského náboženstva v typicky kresťanskej Európe. Aj v prípade diskusií o vstupe Turecka do EÚ rezonuje skutočnosť, že časť európskej verejnosti odmieta vstup krajiny s islamskými koreňmi do EÚ.

V súčasnom stave nie je ešte Albánsko pripravené stať sa plnoprávnym členom a je predpoklad, že v krátkodobom horizonte do 5 rokov sa ani členom EÚ nestane.

Zoznam bibliografických odkazov

2015 Index of Economic Freedom. (2015). *Albania*. Retrieved 30.1.2015 from <http://www.heritage.org/index/country/albania>

Bogdani, M., & Loughlin, J. (2009). *Albania and the European Union: The Tumultuous Journey Towards Integration and Accession*.

- Business Anti-Corruption Portal. (2014). *Business corruption in Albania*. Retrieved 20.05.2015 from <http://www.business-anti-corruption.com/country-profiles/europe-central-asia/albania/snapshot.aspx>
- CIA. (2015). *The World Factbook. Albania*. Retrieved 30.1.2015 from <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/al.html>
- Coface. (2015). *Albania*. Retrieved 30.1.2015 from <http://www.coface.com/Economic-Studies-and-Country-Risks/Albania>
- Doing Business. (2015). *Albania*. Retrieved 12.9.2015 from <http://www.doingbusiness.org/data/exploreconomies/albania>
- Euroobserver. (2015). *The Greater, Broken Albania*. Retrieved 20.05.2015 from <https://euobserver.com/opinion/128340>
- European Commission. (2015). *European Union, Trade in goods with Albania*. Retrieved 1.11.2015 from http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113342.pdf
- Europskaunia.sk. (2015). *Kodanské kritéria*. Retrieved 8.6.2015 from http://www.europskaunia.sk/kodanske_kriteria
- Garofoli, G., & Angeli, F. (2014). Economia e politica economica in Italia. In Mitaj, A., Moco, K., & Avdulaj, J. (2014). Albania's Trade Specialization and its Economic Growth Perspective in the Future. *European Journal of Sustainable Development*, 3(3), 299-308. Retrieved 21.05.2015 from <http://www.ecsdev.org/ojs/index.php/ejsd/article/view/161/154>
- Globaltimes. (2015). *Albania's trade deficit record year-on-year increase of 7.9 pct*. Retrieved 20.05.2015 from <http://www.globaltimes.cn/content/904675.shtml>
- Indexmundi. (2014). *Albania Economy Profile 2014*. Retrieved 30.1.2015 from http://www.indexmundi.com/albania/economy_profile.html
- Kittová, Z. a kol. (2014). *Alternatívy vývoja ekonomickej integrácie*. Bratislava: Vydavateľstvo Ekonóm.
- Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR. (2014). *IPA II – nástroj predvstupovej pomoci*. Retrieved 31.5.2015 from: [https://www.mzv.sk/App/wcm/media.nsf/vw_ByID/ID_419BBE3082A7D56AC1257D7E002E19C9_SK/\\$File/141027_IPA_prirucka.pdf](https://www.mzv.sk/App/wcm/media.nsf/vw_ByID/ID_419BBE3082A7D56AC1257D7E002E19C9_SK/$File/141027_IPA_prirucka.pdf)
- Ministerstvo zahraničných vecí SR. (2014). *Ekonomická informácia o teritóriu Albánska republika*. Retrieved 31.5.2014 from [https://www.mzv.sk/App/wcm/media.nsf/vw_ByID/ID_10A831FC5DD97B1CC1257837004AF2C3_SK/\\$File/EIT_Albanisko_Nov2014.pdf](https://www.mzv.sk/App/wcm/media.nsf/vw_ByID/ID_10A831FC5DD97B1CC1257837004AF2C3_SK/$File/EIT_Albanisko_Nov2014.pdf)
- nationsencyclopedia.com. (2015). *Albania - Foreign Trade*. Retrieved 20.5.2015 from <http://www.nationsencyclopedia.com/Europe/Albania-FOREIGN-TRADE.html>
- The World Bank. (2015). *Albania Overview*. Retrieved 30.1.2015 from <http://www.worldbank.org/en/country/albania/overview>
- Trend.sk. (2003). *Chudobné Taliansko konečne získalo politickú stabilitu*. Retrieved 30.1.2015 from <http://www.etrend.sk/ekonomika/chudobne-albanisko-konecne-ziskalo-politicku-stabilitu.html>
- Wallace, H., Pollac, M., & Young, A. (2010). *Policy – making in the European Union*. Oxford University Press.

World Economic Forum. (2015). *Competitiveness rankings. Albania*. 2015. Retrieved 31.10.2015 from <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2014-2015/economies/#economy=ALB>